

СТАНОВИЩЕ

НА ДОЦ. Д-Р РУМЯНА ЖЕЛЕВА
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД
НА НАТАЛИЯ ГЕОРГИЕВА ГЕОРГИЕВА
на тема

ПРИБОЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ: РЕЗУЛТАТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.1 СОЦИОЛОГИЯ, АНТРОПОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА КУЛТУРАТА

Дисертационният труд на Наталия Георгиева се състои от увод, изложение в три глави, заключение, допълнителни списъци (3 броя – на използвани съкращения, използвана литература, авторски публикации по темата) и приложения (5 броя). Дисертацията е разработена в обем от 225 страници, от които основният текст е 190 страници. В текста са включени 35 цветни фигури, повечето от които онагледяващи резултатите от проведените от автора емпирични изследвания. Цитираните в дисертацията библиографски източници са общо 159, от които 119 на български език, 31 на английски език и 9 на руски език. Приложенията съдържат използваните от авторката изследователски инструменти – въпросник за дълбочинно интервю с учители, анкетна карта за родители, таблица с отговорите на един въпрос от анкетната карта и два международни документи във връзка с приобщаващото образование.

Публикациите на Наталия Георгиева по темата на дисертацията са 3, от които 2 са в списание Knowledge International Journal, за което са посочени базите данни, в които е реферирано.

Въз основа на представеното дотук може да се направи заключението, че дисертационният труд отговаря на формалните изисквания по отношение на обем, формат, структура и стил на представените информация и данни.

Актуалност на проблема и яснота на формулираните изследователска теза, цел, предмет и задачи

Съгласно изискванията, на които трябва да отговори всеки дисертационен труд, следва да се изтъкне важността на темата на дисертацията, а именно приобщаващото образование в България в контекста на постигнатите досега резултати и разкриващите се предизвикателства. Темата за приобщаващото образование остава актуална за България, не само защото, както отбелязва авторката последните промени в тази връзка в съответните закони и нормативната уредба са от 2020 година (стр. 25, стр. 37 от дисертацията), но и поради характерния за системата на образованието стремеж, да „приема предизвикателства и непрекъснато търпи промени, като се стреми да разреши съвременните проблеми в областта“ (стр. 18). Както справедливо отбелязва Наталия

Георгиева и към момента „концепцията за приобщаващото образование е една от водещите идеи в областта на образованието в световен и национален план“ (стр. 18), формулирана и приета като Цел 4 сред Целите на хилядолетието в Програмата на ООН за развитие до 2030 година (стр. 37).

В контекста на важността и актуалността на избраната тема, Наталия Георгиева ясно формулира своята изследователска теза, като си поставя за цел „да анализира влиянието на процеса на приобщаване върху качеството на образованието в България и да се очертаят предизвикателствата, пред които е изправена българската образователната система“ (стр.7). Изследователските задачи, обектът и предметът на дисертационния труд, както и ограниченията пред конкретното изследване също са очертани ясно и точно (стр.8).

За реализация на поставените амбициозни цели и задачи Наталия Георгиева използва една впечатляваща по своя обем изследователска програма, включваща разнообразни методи и инструменти. Поставяйки си като методологическа задача да съчетае теоретичния подход към приобщаващото образование с резултатите от собствени емпирични изследвания, Наталия Георгиева планира, провежда и умело използва в анализа информацията от 30 дълбочинни интервюта с действащи български учители, психолози, ресурсни учители, логопеди в училище и данните от количествено нерепрезентативно изследване със 150 родители на ученици в „норма“, на ученици със специални образователни потребности, на ученици в риск и на ученици с хронични заболявания (Глава III). Изследователската програма на авторката се допълва от анализ на нормативни документи и държавни образователни стандарти, определящи условията и реда за осъществяване на дейностите на приобщаващото образование в България. Резултатите от този анализ са представени обстойно в Глава II.

Следователно, по отношение на изискването за актуалност на избрания фокус на дисертационния труд, както и относно яснотата на формулираните теза, цел, предмет, обект и задачи се налага изводът, че Наталия Георгиева разбира обществената значимост на приобщаващото образование на глобално и национално равнище, умело поставя темата в перспективата на социологията и прилага прецизно изследователски инструментариум от полето на социалните науки, за да постигне свои оригинални резултати. Авторката показва солидни знания за понятия, дефиниции, модели, свързани с развитието на приобщаващото образование и добро познаване на автори и концепции в историческа перспектива, както и най-съвременните нормативни и аналитични подходи към темата за „образованието за всички“. Наталия Георгиева е убедителна в теоретичния анализ, както и в интерпретацията на събраните от нея емпирични данни.

Приноси по отношение на иновативност, разширяване на съществуващите знания по проблема и възможности за приложение в практиката

В дисертационния труд на Наталия Георгиева могат да бъдат открити няколко иновативни приноси, а също и оригинален подход, резултати от изследователската ѝ

работа и нейни заключения, които допринасят за разширяване на съществуващите знания по въпросите на приобщаващото образование. Сред тези постижения следва да се отличат следните:

1. Вече беше посочено по-горе, че Наталия Георгиева отлично познава идеята, теорията и концепциите за приобщаващото образование. На основата на това познание и на база на анализа на законодателството и нормативната база за приобщаващото образование в България тя успява да идентифицира основните фактори и предпоставки за неговия успех в училищна среда (стр. 181 и следващите). Тя обогатява този анализ с резултатите от своите емпирични изследвания. Резултатите на авторката показват необходимостта от обучения на учителите и педагогическите специалисти, работа и дейности с родителите и семействата на децата и учениците, обучаващи се в образователните институции и обезпечаване на образователната система със специалисти, необходими за подкрепа на учителите, учениците и родителите за по-включващо образование в България, но те също така идентифицират нуждата от повече емпатия, приемане, подкрепа и обич към децата с нужди и специални образователни потребности (фиг. 17 на стр. 185). Социологическото проучване на авторката позволява твърде формалният списък с фактори като материално-техническа обезпеченост, професионално-квалификационни знания и умения на учителите и педагогическите специалисти и други подобни, да се обогати чрез гледната точка на респондентите, т.е. да се приложи подход „отдолу нагоре“ (bottom up approach). Без авторката да е извела това експлицитно, резултатите ѝ показват, че в българското училище все още най-голям дефицит остава възможността за създаване на среда с повече емпатия, подкрепа и обич към различните.

2. В същия контекст следва да се разглежда анализираната от Наталия Георгиева взаимовръзка между качеството на образованието в българските училища и приобщаващото образование. Обосновава се необходимостта от усъвършенстване и модернизиране на образователната система, осигуряване на повече „приобщаващи учители“, способни на емпатия и подкрепа и постигане на пълна равнопоставеност на учениците. Разгледаните от Наталия Георгиева профил и роля на „приобщаващия учител“ през призмата на държавния образователен стандарт за приобщаващото образование в Глава II, биват допълнени от емпиричните резултати, които свидетелстват за нуждата от допълнителни умения и навици на тези специалисти и са идентифицирани от респондентите.

3. Проведените собствени емпирични изследвания – дълбочинни интервюта с учители и други педагогически специалисти и количествено изследване сред родителите на децата и учениците от различни категории (деца в „норма“, деца в риск, деца със специални образователни потребности и др.) - е най-значимото постижение на авторката. Анализирани са основните фактори, възпрепятстващи процеса на приобщаване в България. Задълбочено се изследват ефектите от съвместното обучение на ученици в „норма“ и с различия. Анализират се и резултатите от приобщаването при обучение от разстояние в електронна среда (ОПЕС) в условията на пандемия от COVID –

19. В Глава III обстойно и прегледно (с графики и фигури) са представени и интерпретирани множество данни, позволяващи интересни изводи и заключения. Важен извод на авторката е, че дефиницията на приобщаващото образование не е достатъчна, за да се отговори адекватно на нуждите и потребностите на децата и учениците с различия в индивидуалните възможности и нарушения в развитието.

4. Важен принос на Наталия Георгиева е прилагането на нейната обширна изследователска програма, с която тя успява да изготви анализ на конкретно училище по метода „case study“ (изследване на случай). Авторът има възможност да комбинира няколко изследователски инструмента; има и преки наблюдения, познава училищната среда и конкретните постижения в прилагане на училищни политики за приобщаване, водещи до повишаване на качеството на образованието и успешната социализация на всички участници в образователния процес. Иновативно е предложението за обмен на добри практики между образователните институции, необходимостта за който е обоснована чрез конкретното изследване на случай. Задълбоченото социологическо изследване на конкретни практики на прилагане на приобщаващото образование в училища и детски градини (а не в центрове за специална образователна подкрепа и други извънучилищни форми) би могло да намери приложение в практиката на примера на работата на Наталия Георгиева и да послужи за формулирането на конкретни и базирани на данни, препоръки и управленски решения.

Заключение

На основата на всичко посочено по-горе и предвид изброените научни приноси, считам, че работата на Наталия Георгиева надхвърля изискванията за присъждане на научната степен „доктор“. В дисертационния си труд тя демонстрира много висок изследователски капацитет. На основата на проведените изследвания, които оформят цялостна програма и позволяват проучване на конкретен случай, са направени оригинални приноси. Те имат важно научно-теоретично и приложно значение за изследователските въпроси, свързани с приобщаващото образование в България.

Предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Наталия Георгиева научната степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

30.11.2022 г.

Подпис

(Доц. д-р Румяна Желева)

OPINION

OF ASSOCIATE PROFESSOR D-R RUMIANA JELEVA
FOR THE DISSERTATION PAPER
OF NATALIA GEORGIEVA GEORGIEVA
on topic

INCLUSIVE EDUCATION IN BULGARIA: RESULTS AND CHALLENGES

FOR THE AWARD OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC DEGREE "DOCTOR" IN A PROFESSIONAL FIELD
3.1 SOCIOLOGY, ANTHROPOLOGY AND CULTURAL SCIENCES

The dissertation paper of Nataliya Georgieva consists of an introduction, an exposé in three chapters, a conclusion, additional lists (3 items - of used abbreviations, used literature, author's publications on the topic) and appendices (5 items). The dissertation is developed in a volume of 225 pages, of which the main text is 190 pages. The text includes 35 colored figures, most of which illustrate the results of the author's empirical research. The bibliographical sources cited in the dissertation are a total of 159, of which 119 are in Bulgarian, 31 in English and 9 in Russian. The appendices contain the research tools used by the author - a questionnaire for an in-depth interview with teachers, a questionnaire for parents, a table with the answers to one question from the questionnaire and two international documents related to inclusive education.

Nataliya Georgieva has 3 publications on the subject of the dissertation, 2 of which are in the Knowledge International Journal, for which the referenced databases are indicated.

Based on what has been presented so far, it can be concluded that the dissertation meets the formal requirements in terms of volume, format, structure and style of the information and data presented.

Relevance of the problem and clarity of the formulated research thesis, objective, subject and tasks

According to the requirements that each dissertation work must meet, the importance of the topic of the dissertation, namely inclusive education in Bulgaria, in the context of the results achieved so far and the emerging challenges, should be highlighted. The topic of inclusive education remains relevant for Bulgaria, not only because, as the author notes, the latest changes in the relevant laws and regulations are from 2020 (p. 25, p. 37 of the dissertation), but also because of the characteristic of the system of education aspires to "accept challenges and constantly endure change, seeking to solve contemporary problems in the field" (p. 18). As Nataliya Georgieva rightly points out, even at the moment "the concept of inclusive education is one of the leading ideas in the field of education globally and nationally" (p. 18), formulated and accepted as Goal 4 among the Millennium Goals in the United Nations Development Program by 2030 (p. 37).

In the context of the importance and topicality of the chosen topic, Natalia Georgieva clearly formulated her research thesis, setting herself the goal "to analyze the impact of the inclusion process on the quality of education in Bulgaria and to outline the challenges faced by the Bulgarian education system" (p. 7). The research tasks, the object and the subject of the dissertation work, as well as the limitations of her study are also outlined clearly and precisely (p.8).

To conduct the set ambitious goals and tasks, Nataliya Georgieva uses an impressive research programme, including a variety of methods and tools. Setting herself the methodological task of combining the theoretical approach to inclusive education with the results of her own empirical research, Nataliya Georgieva planned, conducted and skillfully used in the analysis the information from 30 in-depth interviews with active Bulgarian teachers, psychologists, resource teachers, speech

therapists at school and the data from quantitative non-representative study with 150 parents of "normal" students, students with special educational needs, students at risk and students with chronic diseases (Chapter III). The author's research programme is complemented by an analysis of normative documents and state educational standards, defining the conditions and order for the implementation of the activities of inclusive education in Bulgaria. The results of this analysis are presented in detail in Chapter II.

Hence, regarding the requirement for the relevance of the chosen focus of the dissertation, as well as in relation to the clarity of the formulated thesis, aim, subject, object and tasks, it could be concluded that Nataliya Georgieva understands the social significance of inclusive education at the global and national level, skillfully puts the subject in the perspective of sociology and applies precise research tools from the field of social sciences to achieve her original results. The author shows a solid knowledge of terms, definitions, models related to the development of inclusive education and a good knowledge of scientists and concepts in a historical perspective, as well as the most current normative and analytical approaches to the topic of "education for all". Natalia Georgieva is convincing in the theoretical analysis as well as in the interpretation of the empirical data collected by her.

Contributions in terms of innovation, expansion of existing knowledge and opportunities for application in practice

In the dissertation of Natalia Georgieva several innovative contributions can be highlighted, as well as an original approach, some results of her research work and particular conclusions can contribute to the expansion of existing knowledge on inclusive education. Among these achievements, the following should be specified:

1. It has already been stated above that Natalia Georgieva knows the idea, theory and concepts of inclusive education very well. On the basis of this knowledge and using the analysis of the legislation and the normative framework for inclusive education in Bulgaria, she managed to identify the main factors and prerequisites for its success in a school environment (p. 181 ff). She enriches this analysis with the results of her empirical research. The author's results show the need for training teachers and pedagogical specialists, work and activities with parents and families of children and students studying in educational institutions and providing the educational system with specialists necessary to support teachers, students and parents for more inclusive education in Bulgaria. But they also identify the need for more empathy, acceptance, support and love for children with needs and special educational needs (Chart 17 on page 185). The author's own sociological research allows the too formal list of factors such as material and technical provision, professional-qualification knowledge and skills of teachers and pedagogical specialists, etc. to be enriched through the point of view of the respondents, i.e. to implement a "bottom up" approach. Without the author having brought this out explicitly, her results show that in the Bulgarian school, the biggest deficit still remains the possibility of creating an environment with more empathy, support and love for the different.

2. In the same context, the interrelation between the quality of education in Bulgarian schools and inclusive education analyzed by Natalia Georgieva should be considered. The need to improve and modernize the education system, provide more "inclusive teachers" capable of empathy and support, and achieve full equality of students is justified. The profile and role of the "inclusive teacher" examined by Nataliya Georgieva through the prism of the state educational standard for inclusive education in Chapter II, are complemented by the empirical results that testify to the need for additional skills and habits of these specialists being identified by the respondents.

3. The conducted own empirical research - in-depth interviews with teachers and other pedagogical specialists and quantitative research among the children's parents from different categories (children in the "norm", children at risk, children with special educational needs, etc.) - is

the most significant achievement of the author. The main factors hindering the process of inclusion in Bulgaria are analyzed. The effects of educating together the so called "norm" and different students are thoroughly explored. The results of implementing the distance learning during the COVID-19 pandemic are also analyzed. In Chapter III, numerous data are presented, interpreted in detail and highlighted with charts and figures, allowing interesting conclusions. An important author's conclusion is that the definition of inclusive education is not sufficient to adequately meet the needs and requirements of children and students with differences in individual abilities and for those with development disorders.

4. An important contribution of Natalia Georgieva is the application of her extensive research programme to prepare an analysis of a specific school using the "case study" method. The author has the opportunity to combine several research tools; she also has direct observations, knows the school environment and the specific achievements in implementing school policies for inclusion, leading to an increase in the quality of education and the successful socialization of all students. The proposal for the exchange of good practices between educational institutions is innovative, the need for which is outlined through the specific case study. The in-depth sociological study of specific practices of implementing inclusive education in schools and kindergartens (rather than in centers for special educational support and other extracurricular forms) could find application in the practice based on the example of Natalia Georgieva's work and serve for the formulation of specific and data-driven recommendations and decisions.

Conclusion

On the basis of everything stated above and considering the listed scientific achievements, I believe that Natalia Georgieva's work exceeds the requirements for awarding the scientific degree "doctor". In her dissertation, she demonstrated a very high research capacity. Original contributions have been made on the basis of the research conducted, which forms an overall programme and allows for a specific case study. They may have important scientific theoretical and applied significance for future research of inclusive education in Bulgaria.

Hence, I strongly propose to the honorable Scientific Jury to award Nataliya Georgieva the scientific degree "doctor" in professional field 3.1. Sociology, anthropology and cultural sciences.

30.11.2022

.....
Associated Professor Rumiana Jeleva